

A könyv és olvasója, használója, őrzője

Beszámoló az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének konferenciájáról

Az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének közgyűlése és konferenciája
A könyv és olvasója, használója, őrzője. Az egyházi muzeális könyvtárak helyzete a magyar könyvtári rendszerben címmel 2026. július 8–10. között a Ráday Könyvtár szervezésében Budapesten a Ráday Házban került megrendezése. Az első napon konferenciaelőadásokra és kerekasztal-beszélgetésre került sor.

Molnár Sándor Károly

Hegyi Ádám

Zvara Edina

Simon Melinda

A sokszínű, tartalmas program **Lányi Gábor János** református teológus-lelkész, a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karának habilitált egyetemi docense által tartott áhítattal indult. Az első előadó **Molnár Sándor Károly** egyháztörténész, a vendéglátó Ráday Gyűjtemény munkatársa volt, aki *Teológiai transzfer vagy sajátos teológiai fejlődés? – Ballagi Mór egyoldalú reflexiója August Tholuckra* címmel tartott előadást. A prezentáció a mesterséges intelligenciát, a hagyományos, forrásokon alapuló kutatómódszertant és ezek következtetéseit hasonlította össze August Tholuck német protestáns teológus magyarországi recepciója kapcsán. A vizsgálat tárgya Tholuck 1851-ben megjelent, a Ráday Könyvtárban található *Die Bibel* című műve és annak Ballagi Mór által fordított, valamint jegyzetekkel ellátott *A Biblia Tholuck August után* 1864-es pesti kiadása volt. A magyar változat a mű fordításán kívül tartalmazza Ballagi bő, személyes jegyzeteit, teológiai megjegyzéseit, valamint egybevet különböző bibliakiadásokat és szövegvariánsokat. Az edíció nagy hatással volt a magyar protestáns ébredési mozgalmakra és a Biblia revidált kiadására.

A második előadást **Hegyi Ádám** a Szegedi Tudományegyetem docense tartotta *A református gyűjtemények olvasóiról* címmel. Felhívta a figyelmet arra, hogy a téma átfogó elemzése túlmutat egy előadás keretein. Az olvasás és a reformáció kapcsolatának vázlatos áttekintését követően a különböző olvasási szokásokat vizsgálta, mint például az intenzív és a közösségi olvasás – előbbi a sola scriptura utóbbi a „Lese-Kabinet” fogalmával kapcsolható össze. Az előadás források bemutatásával szólt a 18. századi Magyarországon a társadalom különböző rétegeiben kimutatható bibliaismeretről, mely hangsúlyozottan nem egyenlő a Biblia olvasásával. Kitért a kéziratos kultúra cenzúra által előhívott kényszerű elterjedésére. Összefoglalójában megállapította, hogy a református gyűjtemények és művek tekintetében nem minden esetben a megolvasott tudás hagyományozódik tovább, hanem sokszor az öröklődő emlékek felidézése, mely közbeszédben vagy tananyagban, illetve egyéb módon átvett tudást jelent.

Zvara Edina a Szegedi Tudományegyetem docense *Szerzetesrendek kora újkori könyves forrásai* címmel tartott előadást. Az előadás bevezetőjében a könyvjegyzéket, mint kultúrtörténeti forrásokat jellemezte, ugyanakkor kitért arra is, hogy a vizsgálat tárgya minden esetben forráskritikával értelmezendő.

A továbbiakban a királyi Magyarországon letelepedett szerzetesrendek, azon belül a ferences rend könyvjegyzékeit elemezte. Rámutatott, hogy a 16-17. században a történelmi események folytán kevés jegyzékről van jelenleg tudomásunk és azok sem mutatnak egységes képet. Az előadás jellemezte a ferences rend obszerváns mariánus és szalvatoriánus kolostorainak könyvjegyzékeit, valamint a jegyzékekben belül a művek csoportosítását, rendszerezését. A vizsgálat eredményeképpen a könyvek tipológiájáról az a megállapítás tehető, hogy a művek a rendek napi feladatait – iskolai oktatás, lelkipásztori munka – szolgálták, valamint az, hogy a 17. században könyv és a könyvtár a hitbéli megújulás fontos eszköze volt

Simon Melinda a Szegedi Tudományegyetem adjunktusa az *Egyház és vallás a kiadói és nyomdászjelvényekben* címmel tartott előadást. Bevezetésében a kiadói és nyomdászjelvények megjelenésének célját és tipológiáját vázolta fel. Az általa bemutatott időszak jellemzően a 19-20. század volt, mivel a korábbi évszázadokban inkább alkalmi példákra tud a kutatás támaszkodni, melyekből következtetések nem vonhatók le. A prezentáció jellemzően nem ikonográfiai, hanem grafikai szempontú értékelésen alapult és magyar példák segítségével nyújtott betekintést az egyházi és vallási tartamú jelvények megjelenésébe és elterjedésébe. Vizsgálta a szimbolikus elemeket, több felekezet vallási jelképeit, egyházi vonatkozású személyek ábrázolását és röviden jellemezte azok és egy-egy korszak – mint például a 1990-es évek – változásait.

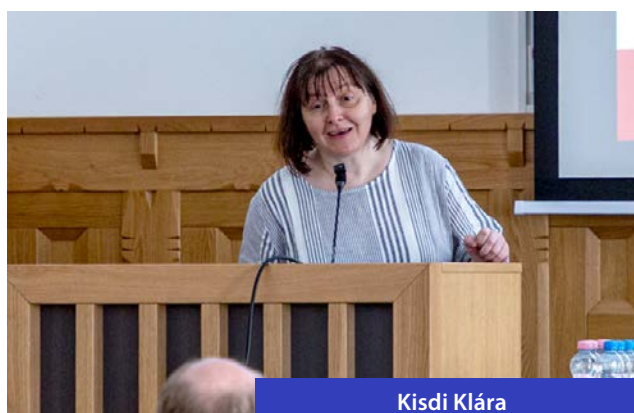
A szünetet követő első előadást **Bugár-Mészáros Károly** okleveles építészmérnök, építészettörténész a Budapesti Műszaki Egyetem Műemléki Szakmérnöki Képzés tanára *Könyvtár-entériőművészet* címmel tartotta. A cím azonos Bugár-Mészáros Károly közelmúltban megjelent könyveivel. A 2024-es első kötet a kezdetektől 1600-ig, a 2026 elején napvilágot látott második 1600-1800 között vizsgálja a témát. A gazdag diasorozaton alapuló prezentáció ókori példákön (Róma – Celsus könyvtára, Ravenna – Galla Placidia mauzóleuma stb.), majd jellemzően a magyar helyszíneken (Vágkeresztúr, Ják, Szentgotthárd, Bélapátfalva stb.) mutatta be a könyvszekrények különböző típusait: a könyvtárakban, templomok és monostorok kódexíró-, illetve tantermeiben, valamint tanulásra használt folyosóin található kisebb, fekvő részkönyvszekrényeket, falba vájt vagy épített félköríves záródású négyzetes, illetve ikerkönyvszekrényeket.

Bugár-Mészáros Károly

Sarbak Gábor

Kisdi Klára

Zsupán Edina

Perger Péter

Rozsondai Mariann

A délutáni program **Sarbak Gábor**, **Kisdi Klára** és **Zsupán Edina**, a Fragmenta et Codices Kutatócsoport tagjának három előadásával folytatódott. **Sarbak Gábor** *Középkori kódexek egyházi könyvtárainkban* címmel tartott előadást. Ismertette, hogy a kutatás korszakhatára immár nem 1526 augusztus 29, hanem az egész 16. század, Mohács évszázada. Röviden felidézte a több mint ötven éves kutatócsoport eddigi munkáját és eredményeit kiemelve Szelestei Nagy László személyét és jelentőségét, felsorolta és bemutatta az eddig megjelent, nemzetközi szinten jegyzett katalógusokat, valamint kitért a jelenleg készülő katalógusokra, a pannonthalmi és kalocsai gyűjteményekben végzett munkára. Hangsúlyozta, hogy a korszerű kéziratkatalógus többek között tájékoztatósi pontot nyújt szövegtörténeti, filológiai, kodikológiai, paleográfai, kötetérténeti kérdések megválaszolásához. Sarbak Gábor kiemelte a digitalizált kéziratok online jelenlétének fontosságát is.

Kisdi Klára *Kódextörédek feldolgozása* című prezentációjában Beda Venerabilis 8. században keletkezett műve a *Vita metrica Cuthberti* kézirat leveleinek több helyről és több őrzőkötetből előkerült töredékeit ismertette. A különböző helyen és időben felbukkanó, valamint azonosított négy levél útját az őrzőkönyvek azonosításával lehet nyomon követni. Az első darab az Országos Széchényi Könyvtár kódextörédek adatbázisa a Copia Digitalizált Kéziratok első tétele. Az egyes tétel leírásának szempontjai megegyeznek a *Fragmenta et codices in bibliothecis Hungariae* sorozatával.

Zsupán Edina *A részletes kódexleírás eredményei a Philostratos-corvina lokalizációja* című előadásában esettanulmányt osztott meg az érdeklődőkkel. Elmondta, hogy az adatok aprólékos vizsgálata meglepő, ugyanakkor megalapozott eredményekre vezethet akkor is, ha egyes gyűjteményekről, illetve azok darabjainak történetéről nem áll rendelkezésre dokumentáció. A *Philostratos-corvina* esetében a hordozó anyagot, a pergament, az írást, a másolót, valamint a díszítő személyét vizsgálva, valamint a példány illusztrációit (színhasználat, motívumok stílusbeli jellegzetességeit) figyelembe véve és összehasonlítva egyéb kódexekkel) arra a következtetésre lehet jutni, hogy a rendkívül díszes példány Budán készült, így egyre nagyobb annak a bizonyossága, hogy volt könyvmásolóműhely Mátyás budai udvarában.

A következő előadást *A teológia, a felekezetek változó szerepe a 17. század végi nyomtatványokban* címmel **Perger Péter** az Országos Széchényi Könyvtár tudományos munkatársa, az RMNY munkacsoport tagja tartotta. Az előadás a legutóbb, 2023-ban megjelent 1671-1685 között, valamint a készülő két kötet 1685-1694, illetve 1695-1700-ban kiadott műveket tartalmazó RMNY kötetek áttekintő elemzését tűzte ki célul úgy, hogy 17. századi kontextustól sem tekintett el. Heltai János és Péter Katalin e tárgyban megjelent tanulmányait alapul véve megállapításokat tett hangsúlyozva azt, hogy az átfogó elemzést csak akkor lehet megtenni, ha a bibliográfia minden tétele teljességében áll a kutatás rendelkezésére. Ismertette, hogy a tárgyalt időszakra jellemző a vallási és iskolai nyomtatványok számának intenzív növekedése, ezen belül a katolikus felekezetek erősödése, illetve új kiadványtípusok megjelenése. Jellemző a protestáns könyvkiadás visszaszorulása, a városi nyomdászat eljelentéktelenedése. Míg a teológiai és egyházi témájú művek egyidejűleg maradnak az európai szellemi folyamatokkal, a világiakról ez nem mondható el. Összefoglalásként elhangzott, hogy a 17. század vége a nyomtatott nyilvánosság tekintetében izgalmas korszak, a jövőbeli kutatások számos új, meglepő adattal szolgálhatnak.

Rozsondai Marianne művelődés- és könyvtörténész, az MTA könyvtárának nyugalmazott könyvtárosa *Az MTA ősnymtatványainak gyarapodása* című számos történettudományi- és művelődéstörténeti utalással és adattal átszőtt előadását a 2025. július 23-án az MTA KIK-ba került kivételes könyvgyűjteményről tartotta.

A gyűjtemény hozzávetőleg hatvanhárom könyvből – ötvenöt ősnymtatványból és nyolc korai antikvából – áll. Történetéről Rozsondai Marianne elmondta, hogy a kollekció Lőrincze Péter és neje Kovács Katalin gyűjtése, melyet tavaly nyáron férjével Rozsondai Bélával vásároltak meg és adományoztak korábbi munkahelyüknek, az MTA könyvtárának. Az előadásban a könyvek bemutatása és jellemzése alkalmával kitért arra is, hogy egy-egy példány megtalálható-e Magyarországon, az MTA könyvtárában, illetve egyházi gyűjteményben.

Utóbbit azért is tartotta fontosnak megjegyezni, mert az egyházi gyűjteményekben őrzött példányok száma a világi intézményekhez viszonyítva igen jelentős. A könyveket tematikus csoportokba sorolva (Klasszikus auktorok, Történelem, Humanista irodalom, Teológia és filozófia, Alkalmi beszédek) azon belül megjelenési év szerint mutatta be, egyes példányok jellemzésénél kitért a kötés egyediségére, különlegességére.

[A konferencia előadásai megtekinthetők az EKE YouTube-csatornáján.](#)

FARKAS KATALIN
Szegedi Tudományegyetem
Klebelsberg Könyvtár
Régi Könyvek Tára és Kézirattár